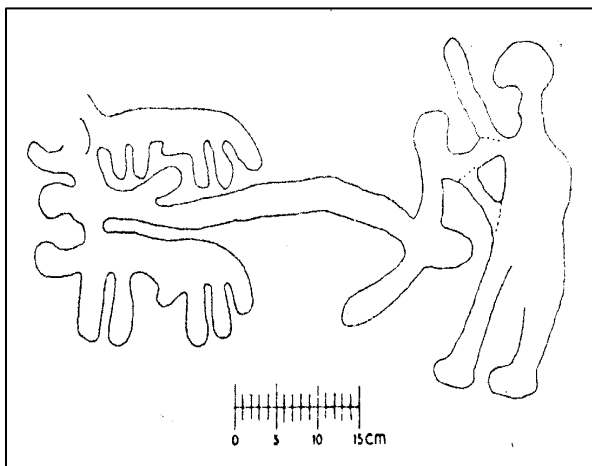

Verhalen uit de Tien Malen: de Veluwse karploeg (no. 6)

Henk Esveld

De oudste ploeg op de Veluwe is vermoedelijk, evenals elders in Europa, een gevorkte boomtak geweest, die door twee ossen getrokken werd. Zie ook de afbeelding van een oude rots-tekening. De lange tak of stam heeft als ploegboom gefungeerd voor

overbrenging van de trekkracht en de kortere als ploegschaar. Het was dus een woelploeg zonder grondkerende werking.

Een ijzeren schaar zal de eerste verbetering aan deze oerploeg zijn geweest. Bij Santpoort werd in 't midden van de vorige eeuw een ploegschaar gevonden, als oudste hier te lande, die men gedateerd heeft op 100 jaar voor tot 150 jaar na Christus. Een rister boven de ploegschaar die de grond deed keren zal de volgende verbetering zijn geweest.

Tekeningen uit de veertiende eeuw laten een ploeg zien op twee wielen die al aardig gelijkenis vertoont met de onze. Zo kunnen we rustig aannemen dat de ploeg in deze vorm al vele eeuwen oud is. Hoewel verschillend in uitvoering, kwam deze houten ploeg in veel zandstreken voor. De Gelderse commissaris mr. Kamminga, vorig jaar op bezoek na een reis naar China, vertelde dat daar nu nog met ongeveer diezelfde ploeg werd gewerkt.

Korte beschrijving

De ploegboom of -balk rust op een kar met twee wielen van on-

gelijke grootte. Het grote wiel loopt in de voor en het kleine op het ongeploegde, zodat de as afhankelijk van de voordiepte ongeveer horizontaal komt. Door het dwarsbalkje onder de ploegboom hoger of lager te steken, wordt de diepte van de voor geregeld.

De voorbreedte wordt beïnvloed door de zogenaamde tong voor aan de kar waaraan de paarden trekken naar links of rechts te versteken. Op de voorste punt van de ploegboom werd, als de paarden veel last van vliegen hadden, een zogenaamde T-vormige gek geplaatst. Deze had op het einde van de dwarsbalk een geleiding voor de leidsels, om te voorkomen dat de paarden deze onder de staart klemden. Dit kon vooral met jonge paarden wel eens problemen geven.

Aan de ploegboom zien we voor de ploegschaar met rister een zogenaamde snijkouter gemonteerd. Die werd alleen gebruikt met graslandscheuren of het ploegen van vergraste percelen. Deze ploeg is een zogenaamde rondgaande ploeg. Je kon dus niet zoals met de thans in gebruik zijnde wentelploegen, in de uitgeploegde voor weer terug, maar langs de andere kant van het perceel. Dit gaf bij bredere percelen te veel nutteloos heen en weer rijden op het voorend of de wendakker. Dus zagen we vroeger de kampen bouwland door voren verdeeld in zogenaamde akkers van 15 à 20 meter

Ploegwedstrijd georganiseerd door de landbouworganisatie in samenwerking met de jongerenorganisatie in de gemeente Putten, waarschijnlijk in 1954. De wedstrijd vond plaats op de boerderij De Grote Brink bij K. v.d. Kamp, nu Kluneweg 2. Op de foto zien we Elbert Esveld als deelnemer in actie. (foto: Elbert Esveld)

breed. Op zich waren deze voren onpraktisch, behalve op wat lagere percelen, waar ze soms een waterafvoerfunctie hadden in combinatie met wat bolle akkers.

Ploegwedstrijden

Het goed kunnen ploegen eiste veel ervaring. Na de Tweede Wereldoorlog werden daartoe ook in Putten ploegwedstrijden georganiseerd (zie foto). Het goed kunnen afstellen van een ploeg was een eerste vereiste om tot een goed ploegresultaat te komen. Het moeilijkste met de rondgaande ploeg was het uitploegen van de laatste voor van iedere akker; twee voren eindigen dan in één. Dan was het de kunst deze niet te diep te maken en kaarsrecht te krijgen. Vooral voor een aankomende boerenknecht was dat een moeilijk karwei, omdat de resultaten ook zo lang zichtbaar bleven. Genoemde ploeg werd voor alle ploegwerkzaamheden gebruikt, zowel diep als ondiep.

In de eerste helft van de vorige eeuw ging men meer rationeel denken: hoe kan ik met dezelfde man en trekkracht meer resultaat bereiken. Zo kwam op de wat grotere bedrijven de driescharige stoppelploeg. Deze werd altijd door twee paarden getrokken, was ongeschikt voor dieper ploegen en werd dus alleen gebruikt na de oogst voor het onderwerken van de graanstoppel, etcetera. Hoewel de ploegscharen wat smaller waren, kon men in dezelfde tijd ruim de dubbele oppervlakte bewerken.

No 49. Evenaar

Deze diende voor het aanspannen van de paarden. De bevestiging aan de ploeg was door een zogenaamde schaar (een ijzeren beugel) in de tong van de ploeg. Deze werd dan geblokkeerd met een houten blokje of een handvol takken. Bij verschil in trekkracht van de paarden was in de evenaar een extra gat aangebracht, waardoor bijvoorbeeld het oudere paard iets naar het midden van de evenaar verschoven kon worden. Het jongere paard trok dan aan het langere gedeelte en werd zodoende wat ontlast.

No 66. Driepaardsevenaar

Deze werd vrijwel alleen gebruikt bij het scheuren van grasland of klaverstoppel, omdat dit voor twee paarden te zwaar was. Na 1930 werd graslandscheuren meestal uitbesteed aan loonwerkers met tractor. Over zaaien en eggen een volgende keer.

+++